

הרב משה אליעזר בלום רב דקהל בית אשר דסיקסא

דיני השתמשות בדגים קלופים – פילע"ה (ב)

כמה החמיר הגאון בעל החזו"א זצ"ל בענין הפילע"ה, וז"ל: מרן החזו"א התיר לאכול את דג הפילה רק כשיש עליו עור "ולפחות שני קשקשים", וכך צריך להיות על כל חתיכה וחתיכה באותה חבילה 'ולא מהני קשקשים שבחתיכה אחת לחתיכה שניה'. ובלי קשקשים אסרו מרן ולא כמתירן הסומכין על הנאמנות של הביהח"ר שכותבים שהוא דג כשר.

וסיפר ת"ח אחד שליט"א שלומד בכולל: שנהג להשתמש בחתיכות פילה בלי קשקשים כהיתרם של רבני ירושלים שסומכים על הנאמנות של הבח"ר שכותבים על החבילה שהם מדג טהור, ושמע שמרן החזו"א איש אוסר עד שיהי על כל חתיכה עור עם שני קשקשים לפחות כנ"ל, והוא בישל לשבת כמנהגו פילה בלי קשקשים, פעם נמלך בעש"ק לפנות ערב לשלוח לשאול את מרן [ושלח אחד במקומו לשאול משום שמרן הי' מחמיר לת"ח הנ"ל] ושאל השליח בעש"ק לפנות ערב את מרן בלשון זה: עני אחד שואל שבישל דג פילה לשבת ומצא קשקשים פזורים על הפילה אבל בלי עור וענה מרן שיזרוק את הפילה ויכשיר את הקדירות והסכיים משום שצריך שיהי עור ועליו קשקשים אבל מזה שהקשקשים פזורים אין ראייה לכשרות הדג משום שאפשר שנפל עליו מבחוץ.

ומוסיף לספר: סיפר לי הר"פ ז"ל ששאל את מרן החזו"א זצוק"ל אם מותר להשתמש בפילה בפסח, ואמר לו מרן: אתה שואל על פסח "יש בהם ספק דאורייתא" והראה לו את הגמרא בע"ז לענין חתיכות דגים. (והשאלה היתה על פילה בלי עור וקשקשים).

ולעבודא הנ"ל יש המשך: גיסו של מרן החזו"א הגאון מוהר"ר נחום מאיר זצ"ל ספר שהוא הציל לת"ח הנ"ל את הצלחות מחרסינה שלא יצטרך לשברם כי מרן הי' בדעה שצריך לשברם ורי' נחום מאיר צדד שלא, מטעם כלי שני או שלישי והסכים מרן זצוק"ל עמו שלא לשברם.

נמצינו למד וללמד כמה האי גאון וצדיק תמים בעל החזו"א החמיר בענין פילע"ה בלי עור עם שני

ישראל קדושים הם ותודה לית"ש קבלו ברצינות התשובה הראשונה שכתבנו בקובץ מ"ו (טבת תשס"ז) בענין דגים קלופים (פילע"ה) והרבה תיקונים וגדרים נתתקנו ונגדרו מאז ועד עתה בהשגחת כשרות הדגים, ותודה רבה למערכת הגליון הנפלא שהרבה עודדו וחזקו אותנו בכתיבת התשובה ובזכותם זכו עם קדוש לגדור גדר ולעמוד בפרץ. זכות הרבים תלוי במ אשריהם ואשרי חלקם כן יזכו עוד רבות בשנים להגדיל ולהרבות תורה בישראל ולהאדירה.

וכאן המקום לעורר את כל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לקבל עליהם ועל זרעם שלא לקנות שום מין דג וכ"ש דגים טחונים [געפילט"ע] ודגי פילע"ה וכן דגים מעושנים [סמאק"ט פיש] בחנות דג שאין לה הכשר מבעל מכשיר מוסמך שתמידין כסדרן בא לשם משגיח הבקי בדיני דגים, וכן צריכים הקונים בסאפער מארקע"ט וכדומה לברר אם יש להם משגיח ובעל מכשיר על הדגים הנמכרים שם. וזאת למודעי דכפי ידיעתנו עדיין יש מוכרי דגים (ובפרט בעיר ברוקלין ניו יארק) שאין להם שום השגחה מבעל מכשיר, ובשגגה מכשילים את הרבים בשאלות איסורי דאורייתא ודרבנן מבלי יודעים, ואחינו בני ישראל צריכים מאד לחזק הני סוחרים שקבלו עליהם הכשר מבעל מכשיר והשגחה תמידית בחנותם וזהו טובתם וטובת הציבור.

גם צריכים לזהר מאוד כשקונים קופסאות של דגים כגון דג טאנ"א, סארדינין, וכל מיני הערינג, ולאק"ס, או דגים מעושנים וכ"ש סענדוויטשע"ס מדגים טחונים, לברר קודם שאוכל אותם שיש עליו הכשר מעולה מרב בעל מכשיר שיש לו משגיחים הנוסעים תמיד במדינות הרחוקים להשגיח על כל הנעשה ואם המשגיח בודק הסימני טהרה של כל דג בפ"ע וחתמו בשתי חותמות כדין. ולמזהיר ולזהר שלומים תן כמי נהר.

'דג פילה בלי קשקשים אוסר הכלים'
אברך חשוב הביא לתשומת ליבי מה שכתוב בארחות רבינו (מהגאון הסטייפלער, ח"ג דף ע"ג)

שיטת הר"ח

מובא ברשב"א בתה"ב ובר"ן מסכת חולין פרק אלו טריפות (בדפי הר"ן שלנו דף כג. ד"ה ובדגים) כפשטות משמעות התוספתא דלרבנן כדי להכשיר בעיני ג' קשקשים קבועים אחד תחת לחיו ואחד תחת סנפירו ואחת תחת זנבו, ובלא זה אין להכשיר שום דג. ואמנם יש להר"ח כמה רעים דפסקו כוותי' ואלו הם: היש"ש סי' קכ"ב, הגהת פרישה סימן פ"ג אות ב', וגם הרשב"א בתורת הבית הקצר כתב וראוי לחוש לדבריהם.

שיטת הרמב"ן

מובא ג"כ ברשב"א ובר"ן הנ"ל להכריע בין גמרא דילן להתוספתא, דאמנם קשקשת אחת סגי ליה, ובתנאי שהקשקשת האחת יהי' מחובר לגופו ומונח או תחת לחיו או תחת סנפירו או תחת זנבו. ואם שני אלה לא ימצא לו הדג איננו בחזקת טהור, אבל לא צריכים ג' קשקשים וזה בא לו ע"פ פירושו בהתוספתא דאו או קאמר, ומסביר הרמב"ן שיטת התוספתא דקשקשים במקומות אחרים יש לחוש שמא עם דגים טהורים נתערב ונשרה קשקשת מהן ונדבקה בזה, אבל באותן מקומות ידוע דשלו היו.

והסכים עם הרמב"ן לדינא הטור (ריש סימן פ"ג), והרמ"א בסעיף א' כתב ג"כ וטוב להחמיר כדעה זו, והפרי תאר (סק"א) כתב אין טעם זה נכון כי גם במקומות ההם יכולה להדבק [מדגים אחרים] ואם נלך אחר הבדיקה יפה נחזי אנו גם בשאר גופו של דג אם הקשקשת אדוקה היטב. מבואר בדבריו דדעת הראשונים הללו הוא, דבמקומות האלו מסתמא לא נדבקים ממקום אחר אבל אי חזינן שאינן מחוברין היטב לא מהני מה שכאן נמצא לומר כאן הי'.

שיטת הר"ן

דסגי בקשקשת אחת בכל מקום שימצא כפשטות לשון הגמרא דידן, והמאירי כתב שכן הוא דעת רוב הפוסקים, והמחבר בס"ג סתם כדבריהם, וכתב הר"ן הטעם דכל "שמחוברת עמו יפה ונראית מגופו", לא חיישינן דילמא מעלמא אתא. והפרי"ח (סק"ב) משמע דהסכים לדינא כהמחבר ומוסיף אבל ודאי כל מי שאינו יודע [שהוא נדבק בבשרו] ויש לחוש שנדבקו בו קשקשת [מבחוץ] אסור מספק "והולכים בשל תורה להחמיר". וגם הפרי תאר דעתו נוטה להקל כהר"ן וז"ל: וכל דאיכא למיחש בקשקשת זו

קשקשים דלא דן אותו כספיקא רק כוודאי אינו טהורה עד כדי להכשיר את הכלים ואפילו לת"ח עש"ק כשהשעה דחיקא ל"י וממנו ילמדו וכן יעשו.

"להכיר ע"י צבע ומראה העור"

בעיני ראיתי ולא זר שקניתי הרבה חתיכות מדגים קלופים ורק בקצהו היה שם קצת עור, וע"פ עדותו של הסוחר החרדי כולם ממין אחד הם, ובדקתי על העור הנשאר ומצאתי שכל עור יש לו צבע ומראה אחרת, וכדי להסביר הענין שלא יהא מילתא דתמיהא כ"כ צריכים לידע שהפילע"י ע"פ רוב עושים אותם במדינות שונות ומביאים אותם ממרחק באניות גדולות וכך הם מונחים על הספינה למשך כמה שבועות או חדשים קפואים בקרח, וביררתי ממומחה אחד שהקרח שמשמשים בו לזמן ארוך מעורב בו חומר הנקרא קלארי"ן שזה כידוע חומר חריף מאד, ופשוט הוא שע"י עולל צבע ומראה העור ובשר הדג להשתנות, [אגב בהרבה מקואות של גברים נותנים קלארי"ן במים כדי להגן על נקיות המים, וכמה פעמים ראיתי וכן שמעתי שישנם אנשים שהזקן שלהם נעשה מראה בלוי"י אחר טבילתם במי מקוה עם קלארי"ן] ולפי"ז אפילו אם נניח שבעצם יכולים להכיר דג ע"י טביעת עין בעורו מה שבאמת ביררנו במאמר הראשון [בגליון מ"ו] הלכה למעשה שאין מי שיתיר את זה וח"ו לסמוך על מראה וצבע, אכן דג שנכבש במים או בקרח הלזו אין לבעל דין לחלוק על מציאת הדברים ובשום אופן לא יסמוך ח"ו שום סוחר על טביעת עינו במראה וצורה.

"סימן טהרה קשקשים"

התורה התיר לנו לאכול כל דג הבאה לידינו אם נמצא בו קשקשים, ובגמרא חולין נט. וס"ו: מצינו מחלוקות תנאים, רבנן ס"ל דסגי בקשקשת אחת ורבי יהודה ס"ל דג' קשקשים בעינן. ולהלכה נקטו הפוסקים הראשונים כרבנן דקשקש אחד סגי.

והראשונים בדקו ומצאו תוספתא (חולין סוף פ"ג) הקובע מקום להקשקשת וז"ל: וכמה קשקשים יהיו לו, [לרבנן דר"ן] אחד תחת זנבו ואחד תחת לחיו ואחד תחת סנפיר שלו, ונחלקו הראשונים בביאור דברי התוספתא ואי אמרינן דהתוספתא חולק על הגמרא דילן.

להקשקשים ואף האחרונים החולקים כנ"ל והתירו בכל מקום הנמצא ובתנאי שהוא דבוק היטב לבשרו, אם כן האיך סמכין על מה שכרוהו בבגד ושפשוו הא אכתי אפשר לומר דנדבק בו מדגים אחרים היות ואין נראה לעינים הקשקשים ולא נרגש כלל בעת השפשוף אם הוא דבוק, ועוד דבדקנו הדג ולא היי ניכר מקום חיבור הקשקשים כלל, ובשלמא על המחבר לא קשה דהרי כתבנו לעיל דלא מביא דעת התוספתא ולא סבירא ליי כן אבל על הרמ"א צל"ע.

ואחר העיון נראה דאין כאן ספק כלל דהרי לרוב הפוסקים אם מצוי בו יותר מקשקש אחד וכ"ש לדעת הכת"ס אם בכל דג ממין הזה מצוי בו אפילו רק קשקש אחד קטן מותר גם לדעת הרמ"א אף אם נמצא שלא במקום קבוע, א"כ אם ע"י הכריכה בבגד נמצא בו כמה קשקשים או אם בכל דג ממין זה נמצא קשקש להכת"ס אז גם להרמב"ן אין חוששין שנדבק בו מדגים אחרים ומותר לכתחלה בלי חשש.

ולמעשה איני יודע למה לו להסוחר כל זה אחרי שהדבר ידוע ומסורה בידנו וכן שמעתי מאנשי ארה"ק אשר הדג מאקארע"ל הוא דג שמשיר קשקשיו בשעה שעולה מן הים וכמבואר בגמרא (חולין ל"ט) יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים, כגון אקונס ואפונס, כטספטייס ואכספטייס ואוטנס מותר. ואפילו לא ימצא בו עכשיו גם קשקש אחד מותר לאכלו בלי בדיקה ולסמוך על הקבלה מדור דור.

אבל דא עקא שבדקנו בחנות סוחר דגים של עכו"ם ומצאתנו שיש שם כמה מיני דגים הנקראים מאקארע"ל והם באים ממקומות שונים ומראיתם ומדת גדולתם שונים זה מזה אף שיש קצת דמיון זה לזה, והשאלה הוא אם המסורה הוא על כל מין הנקרא מאקארע"ל או לא, ועוד דידוע דבזמננו יש שם כללי לכמה מיני דגים כגון דג פלאנד"ער הוא שם כללי לכמה מיני דגים ממשפחת פלאנדע"ר, וא"כ כהיום צריכים לברר אם כל מה שנקרא בשם מאקארע"ל הוא ממשפחה זו שיש לנו המסורה שקשקשיו נופלים בעודם במים או לא. וכל זה הוא חסרון ידיעה אצלנו והעת לא מספיק עכשיו לחקור עוד בזה ולא באנו רק לעורר.

אחר כתבי זאת התקשרתי עם רב ממפעל כשרות אחד בארה"ק ויש לו ידיעה מורחבת בדגים ואמר לי שיש יותר משמונה מיני דגים

דנדבקה לו ממקום אחר חיישינן [לאסור], אבל אי חזינן לה "דדבוקה בגופו בבירור" סמכין ושרינן בכל מקום שתהיה, ודעת הדרכי תשובה (סק"י"ט) כהפרי תאר.

וכתב הפרי"ח וכן הפמ"ג שפ"ד סק"א והדרישה סק"ה וכ"כ הפרי תואר, דכל זה הוא בנמצאו בו רק מעט קשקשים, אבל אם נמצאו על הדג הרבה קשקשים לכו"ע אפילו להרמב"ן אין צריכים קביעות מקום דלא חיישינן שמה נדבקו לו מדגים אחרים. ובשו"ת כתב סופר יור"ד (סימן מ"ה) כתב בדעת הרמב"ן דרק באין לו אלא קשקש אחד הצריך התוספתא לקביעות מקום אבל ביש בו יותר מחד לא בעינן קביעות מקום כלל.

ועוד מחדש הכת"ס הנ"ל דכשראינו כמה דגים מאותו מין שיש לכל אחד קשקשת אחד שלא במקום המיוחד אפילו אין המקומות שווים בכל אחד מותר אף להתוספתא, דחשש רחוק הוא שאקרי מקרה לכל אחד ממין הזה שנדבקו בו קשקשת מדגים אחרים, והתוספתא איירי שמביאים לפנינו רק דג אחד ואז ס"ל דאין להכשירו אלא בנמצא הקשקשת מקום מיוחד.

להלכה למעשה: הפרי"ח הפ"ת והדרכ"ת הסכימו להקל כשיטת המחבר ואין כל ספק דאפילו לכתחלה יש לסמוך עליהם ובתנאי שיהי' ברי לו דהקשקשים דבוקים בגופו היטב עד שלא יהי' לנו חשש לומר שמה נדבק בו מדג אחר.

ולפי הנ"ל נראה לברר על מה שסוחר אחד הראה לנו על הדג הנקרא מאקארע"ל, דבעינים לא נראה על הדג שום קשקשים ורק כשכורכו בבגד חזק סביב הדג ושיפשוף על הדג עם הבגד אז ראינו על הבגד כמו ג' או ד' קשקשים קטנים מאד, ובדיקה זו מבואר במחבר שו"ע יור"ד סימן (פ"ג סעי' ב') דשפיר מהני, ומקורו בגמרא (ע"ז דף לט.) רבי עקיבא איקלע לגינזק, אייתו לקמיה ההוא נונא [דג] דהוה דמי לחיפושא [דג טמא], חפייה בדיקולא, חזא ביה קלפי ושרייה. ופירש רש"י ז"ל כסחו בסל ופרכס בתוכו. ובתורת חיים כתב וז"ל: וטפי נראה לפרש שהיה משפשוף ומתכו את הדג בסל וחזא ביה קלפי [קשקשים], כדאמרינן בפרק מי שאחזו כי נקט ליה ואתו מטו דיקלא חף ביה שדייה, וכמו אשה חופפת וטובלת, נזיר חופץ ומפספס.

והנה בהשקפה ראשונה עלה על דעתנו לעיין אם לדעת הרמב"ן ודעימי' והרמ"א בסעי' א' דכתב טוב להחמיר להצריך מקום קבוע

בקצה כל חתיכה כמה נקבים גם בלי שיהי להם קשקשים ממש דבוק בגופו.

הנה סימן זו מובא מתחלה בשלחן גבוה (סימן פ"ג סקכ"ה) מביאו הדרכ"ת סק"ז דמנהג פשוט הוא בכל ישראל לאכול דג בעל החרב נקרא בלע"ז פיש"י אישפאד"א אע"פ שאין לו קשקשת, מפני שאומרים שבשעה שעולה מן הים מחמת כעסה מתנועעות ומשלכת את קשקותיה, וכן המנהג פשוט לאכול כמה דגים כאלו שאין להם קשקשים [על סמך] דבעודם במים יש להן קשקשים דקים ובעלייתן מן המים נושרין קשקשיהם "ונראה בעורותיהן מקום הקשקשים" שהיו להם מקדם. וממשיך, ולכן כל דג שנראה בעורו מקום הקשקשים "שכל עורו שקוע כמדת הקשקשים" מותר באכילה דודאי היה לו קשקשת בעודו במים ונשרה בעלותו מן הים. וכן כתב השולטי גבורים בסי' פ"ג אות כ"י, ע"כ.

והנה מה שכתב "שכל עורו" שקוע כמדת הקשקשים, נראה בפשטות לפרש דכגון דג הנקרא ווי"ט פיש"י הידוע לנו שכל עורו מרישא ועד סיפא מלא בקשקשים הרבה, א"כ בדג כזה לא סגי שימצא כמה נקבים בחלק מעורו למחצה ולשליש ולרביע וכדומה דבדג זה אינו סימן שהיו עליו קשקשים אלא אם כל עורו מלא בנקבים, וכן בכל דג צריכים למצוא כ"כ נקבים כמדת הקשקשים שבעורו, וכן להיפך מין דג שידוע לנו שאין לו רק כמה קשקשים ונראה בערו נקבים הרבה יותר ממספר הקשקים שלו אין הנקבים סימן לקשקשים ואינו כלום, דכדי להתיר בסימן הנקבים צריכים הנקבים להיות "כמדת וכגודל הקשקשים" כנ"ל בפשטות לפרש דבריו הק'.

והנה לכאורה דברי השלחן גבוה צל"ע, דהרי השלחן גבוה מביא דברי הכנה"ג (על ב"י אות ע"ד) מובא גם בפמ"ג שפ"ד סק"ב ובדרכ"ת (סק"ז) וז"ל: ושעתי ששר אחד משנה למלך שאל את מו"ר על זה, מה עשה מו"ר הולוכו לבית המצודה במקום שצודין הדג הזה ולקח כמו אמה בגד שחור והניחו במכמורת שה"י צדין דג זה וצדו אחד מהם ואחר שצדוהו הסיר הבגד השחור ומצאו מלא קשקשים והראה למשנה למלך אז אמר אתם אמת וקבלתכם אמת עכ"ל, ועל זה ממשיך דבריו הנ"ל ולכאורה קשה מנין לו להשלחן גבוה לחדש ולהוסיף עוד סימן להכנה"ג ולהתיר ע"י שניכר מקום הקשקשים בעורו מה שלא נזכר בחז"ל ראשונים ואחרונים,

שנקראים מאקרעל ובוודאי רק נקראים כן ואינם כלל מדגים מאקרעל ואין שום קבלה להכשירם בלי קשקשים, וגם אמר לי שאפילו המאקרעל נשאר עליו בכל דג קצת קשקשים וא"כ נכון הוא מה שעשה הסוחר הנ"ל לבדוק בבגד, אבל צריכים הסוחרים והקונים מאד ליזהר שלא לקנות שום דג מאקרעל על סמך ששמו עליו בלי ראיית קשקשים דבוקים על גופו ממש או ע"י מומחה בטביעת עין המעיד שזהו המאקרעל הכשר.

מקום הקשקשים בדג פילע"י

והנה בשר דג פילע"י שסוחר היהודים קונים אותם מגוים אע"פ שמשאירים עליהם חתיכה קטנה של עור בגודל שתי אצבעות וכמה פעמים עוד קטן מזה, אולם בדקנו החתיכות ומצאנו כמה מהם שאין בהם קשקשים כלל, והרבה מצאנו שאפילו היו קשקשים עליהם אינם דבוקים ומחוברים להעור כ"כ, וכגון בדגי העריני"ג ראינו דאפילו החתיכות שיש להם קשקשים קצת אבל היות שכבושים הם במים חרופים מאד כמעט שאין הקשקשין דבוקים בבשרו כלל ואין זו סימן לטהרה כנ"ל, ואלו החתיכות שאין בהם קשקשים דבוק היטב בעורו אסור להשתמש בו לכו"ע. וכ"ז כשאין הדג שלם לפנינו אבל אם הדג "שלם עם ראשו וזנבו" והסוחר מכיר בטביעת עין שהוא מין כשר מותר לאוכלו גם בלי קשקשים.

ע"כ על הקונה דגים פילע"י להיזהר ולברר אצל הסוחר אם יש לו משגיח הבודק כל "חתיכה בפני עצמו" אם יש עליו עכ"פ לפחות קשקש אחד שמחובר בגופו הדק היטב, וכמוכן שבדיקה זו אי אפשר לעשותו בהבערת עין בעלמא ובבהלה ואין לסמוך על הגוי העובד בחנות.

"להכיר מקום הקשקשים"

מכמה סוחרים שמענו שיש סימן מובהק להכיר בין דג הטהור לדג הטמא, והיינו דעל עורו של דג טהור נמצא בו נקבים הרבה שהוא מקום הקשקשים, מה שלא ימצא כן בדג טמא שאין לו על עורו נקבים כאלו, [ולאו כלל הוא דכל דג כשר יש לו נקבים בעורם תחת הקשקשים שכידוע המציאות אינו כן כגון דג מאקארע"ל אין לו נקבים בעורו], אלא הכלל הוא דבדג טמא שאין לו קשקשים כלל לא ימצא בו נקבים כאלו משא"כ בדג טהור, ועל סמך זה שמענו אומרים להתיר דגי פילע"י אם רואים בעורם הנשאר

ולא סגי לי' בהיתר שידועה לנו בידיעה ברורה שנופלים הקשקשים במים.

אלא נלפענ"ד דהשו"ג מחדש לנו חומרא ולא קולא דאם ידעינן דממין דג הזה יש לו קשקשים בעודו במים ובעלותם מן המים אין רואה קשקשים אין לסמוך להתיר על הידיעה בעלמא, [דגם יכול להיות שנתחלף לו במין אחר שאין לו קשקשים ונראה כמותו], ואין צריך לעשות בדיקת בגד בצידה אלא מחדש השלחן גבוה דגם בסימן הנקבים יש לסמוך דדג הלזה הוא ממין ההיתר ולא נתחלף באחר. ומבואר בפוסקים דכ"ז הוא בדג שעכשיו רוצה למצוא היתר לאכול מחדש, אבל בדג שיש לנו מסורה מפורשת שנשרין קשקשיו במים ומכירו בטביעת עין שזהו הדג שכבר נתברר שמין טהור הוא בוודאי יאכלו ענווים וישבעו על זו הסמך בלי סימני הנקבים.

אבל להתיר בסימן זו של נקבים דג שאין לנו שום ידיעה אם יש לו קשקשים כלל או לא ולומר כלל חדש שכל דג שיש לו נקבים אע"פ שאין אנו יודעין אם הי' לו קשקשים במים אפי"ה ע"י הנקבים סימן הוא שממין הטהור הוא, מעולם לא השתמש שום פוסק ראשון ואחרון לומר כן, ובפרט שלא מוזכר סימן זה בגמרא ופוסקים ובשו"ע ונו"כ עד השלחן גבוה ואחריו, וגם השלחן גבוה בעצמו נקטו ביחד עם הכנה"ג על כן הדבר ברי שאין לנו לחדש סימנים באיסורא דאורייתא, ורק לחומרא כותב כן השו"ג דהכנה"ג מתיר בלא זה ובא הוא להחמיר להצריך גם סימן זה אבל לא להשתמש בסימן זו להתיר מתחלה דג שאין לנו ידיעה וקבלה שהי' לו קשקשים.

ובנידן דידן דגי פילע"י כבר בררנו בתשובה הראשונה בקובץ דילן (טבת תשס"ז) דאין להתיר כלל דגים ע"י "טביעת עין בבשר הדג", ודגי פילע"י הבאים לפנינו בלי שום סימן טהרה הרי אסור לאוכלו לכו"ע, וא"כ אי אפשר להתירו על סמך הנקבים שרואים בעור הקטן הנשאר בקצהו, דאין זה דומה כלל למה שכתב השו"ג, דלא כתב לסמוך על סימן הנקבים הללו כדי להכשיר דג שאין ידוע לנו איזה מין דג שהוא ולומר בוודאי מין כשר הוא, וכבר בררנו דגם אין הגוי נאמן כלל על פילע"י לומר דטהור הוא, ובאופן כזה לא מצאנו שהתיר השלחן גבוה כלל, וכ"ש אם כל הסמך הוא על חתיכת עור קטנה בקצה בשרו שרק רואים כמה נקבים ולא אם "כל עורו" מלא בנקבים, וגם אין ידוע לנו מדת קשקשים שלו,

בוודאי דאין לסמוך להתיר דג הפילע"י על סמך הנקבים הללו.

ולהלכה למעשה אין לסמוך על הנקבים בדג הפילע"י הבאים לפנינו מסוחרי עכו"ם אלא כל חתיכה בפ"ע צריך להיות לו עור ועליו כמה קשקשים, והסוחרים הקונים דגי פילע"י צריכים לזהר ולבדוק הדק היטב כל חתיכה אם יש בו קשקשים מחוברים ומדובקים בגופו היטב, ואם לא מצא בו קשקשים כאלו אסור להשתמש באלו החתיכות כלל וכלל.

אמנם סוחר דגים מומחה היודע גודל מדת הקשקשים של הדג ומכיר השקוע בעורו הוא מותר לו להשתמש בסימן הנקבים "בדג הידוע לו שנופלים קשקשים שלו במים ומכירו שהוא ממין הטהור, משא"כ בני אדם שאינם בקיאים להכיר אלו הסימנים אין להם לסמוך על נקבים כלל עד שילמדו מציאות הדברים.

ואלו הסוחרים שראו דגים שלמים עם צורתם ועורם כשהם שלמים עם הקשקשים ומקבלים קופסאות פילע"י של מין הדג הזה עם קצת עור בקצהו ומכירים מקום הקשקשים בטביעת עין יש מקום היתר בצירוף לסמוך על הבטי חרושת שמעידין שזהו מין דג הכשר, ובצירוף שנמצא שם הרבה חתיכות עם קשקשים דבוקים עליו, אבל זאת למודעי דאין זה מן המובחר כלל ובפרט בדגים שהם ספיקא דאורייתא, וזהו היתר רק על שאלה בדיעבד, אבל לכתחלה להעמיד סדר הכשרות ומכירת הדגים באופן כזה אין זה נכון כלל ובפרט שהרבה סוחרים ובפרט בעלי הרעסטוראנטע"ן האטעלי"ן ואולמי שמחות שאין להם שום מומחיות בדגים על כן צריכים תקנה גדולה לתקן שאין להשתמש בסימן הנקבים לכתחלה כלל ובדיעבד רק אם הרב המכשיר או המשגיח היודע הלכות דגים ומציאות הדברים נותן לו היתר לשעה.

וכמובן דעל כל זה צריכים בכל חנות הכשר ומשגיח מעולה, ובפרט אותם הסוחרים שאין להם יהודי נאמן לעשות כדבר הזה אלא הגוים הם העושים כל מלאכת הנצרך צריכים להם להשיג בודקים חרדים היודעים כל ההלכות. ונכלל באזהרה זו רעסטוראנט"ן, אולמי שמחה, והאטעלי"ן, וכדומה, שמקבלים דגים פילע"י בקופסאות והסוחר לא בדקו מקודם צריכים לזהר ולהעמיד הדת על תילה וקודם האכלתם את בני עם קדוש לזהר לבדוק כל חתיכה ע"י

הרי בני"ד היי אפשר לברר בשעת אמירתו ובכח"ג גם עכו"ם נאמן.

מדבריו הקי למדנו להלכה: דאם הישראל קיבל הדגים וראה במו עיניו רוב הדגים שהם ממין הטהור ומצא אחד שאין בו עור עם קשקשים ואפי' כמה חתיכות עד שישאר רוב טהורים, אז אם שאל להעכו"ם ואמר לו שלא עירב בו מהטמאים יכול לסמוך עליו אחר שיש רוב היתר לפנינו, ואין לומר דאם מצא שלשה בלי סימנים שכל הקופסא אסור מדין חזקה שזהו דווקא אם יש כאן וודאי איסור כדברי הטו"ז החזקה האיסור משא"כ כאן הוא ספק ולא מחזיקין ריעותא.

"לא סגי לבדוק רוב חתיכות"

וא"ת א"כ לפי המהרש"ם אין מהצורך לבדוק כל הקופסא וברוב סגי, אין לומר כן, דדוקא אם מצא חתיכה שיש ספק עליו אם הוא ממין טהור או לא סמכין ארובא וטהור יקרא, אבל מן יימר שאין מעורב בו חתיכה שיכיר בו שהוא ממין טמא ובררנו בחלק ראשון דלהרמב"ם יש מצות עשה בבדיקה ולא מהני לומר דאזלינן בתר רובא, וחיוב לבדוק כל חתיכה בפ"ע לברר שהוא ממין הטהור.

ולסיום הדברים מצאנו דבר בעתו מה טוב להביא מה שכותב הגאון הגדול משכה"ג פוסק הדור בעל שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן קכ): אומר כלל גדול שבארתי בעניי בכמה מקומות, דאף דאפשר למצוא ע"פ הלכה ופוסקים היתרים דיעבד, ח"ו להשתמש בעניי דיעבד בהנהגת הכלל בדבר הנצרך באופן תמידי, דרוב עניי דיעבד נאמרו על מקרה יחיד, או בהפסד או בשעת הדחק, אבל להעמיד כשרות הכללית והנהגה כללית על דיעבד לפי עניי נוגד דעת תורה האמיתית, ועל כן טוב וישר עשיתם לעמוד על משמרת טהרת הכשרות ויהי' ה' עמכם. (ובסימן קי"ג) כותב: וכבר כתבתי בעניי בכמ"ק שאין להעמיד הנהגת הכלל על דברים של דיעבד, "ובפרט לענין קדושת האכילה". (ובחלק ט סימן קנה) כותב: כי אין מעמידין כשרות וכיו"ב על דברים מסובכים.

ישראל נאמן ויודע ההלכות כדי שלא יכשלו את עם קדוש באיסורי דאורייתא, ועל הקהל האוכלים במקומות האלו החיוב עליהם לברר אצל הבעה"ב או הרבנים ומשגיחים אם את כל אלה עשו.

"לסמוך על רוב חתיכות של הקופסא"

שאלה, קנה קופסא של דגים פילע"י ובדק הישראל רוב החתיכות והי' להם הסימנים, ומצא כמה חתיכות שאין בהם הסימנים אם יש לסמוך בזה על רוב חתיכות ולומר שבוודאי לא עירב הגוי בתוכו ממין אחר או לא, מצינו שאלה כזו בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן רמג) במי שקנה דגים קטנים מעכו"ם ואחר שקיבלם מיד העכו"ם ראה ביניהם דג א' טמא ושאל להעכו"ם מה זאת וא"ל כי לא הי' מעורב ביניהם רק ב' דגים טמאים. וכתב ע"ז המהרש"ם וז"ל והנה באם שמצוי שם הרבה דגים טמאים בין הטהורים "תולים במצוי" ואין העכו"ם נאמן להתיר אבל באם שאין שם רוב ומצוי אין להחזיק איסור גם בנמצא א' טמא, כדמוכח סי' פ"ד ס"ט¹ ובסוסי ק' עכ"ל ונ"ל פשוט דאין אנו דנין הרוב ע"פ דיבוריו של הגוי דהא אינו נאמן, אלא הישראל ראה בעיניו רוב החתיכות ורק מחמת שהם קטנים מאד קשה לו מאד לבררו.

וממשך: אך באם נמצא ב' דגים טמאים כבר נודע דעת הבכור שור חולין נ"ח דבדאורייתא יש להחמיר כדעת הבי"ח דבב' הוי חזקה. ואף דבשו"ת ב"ש ח"ב סי' רי"ט תמה עליו דהא איכא רובא אלא דבריה אינה בטילה וזהו רק מדרבנן. וע"ש ח"א סי' ר' ענה הבכ"ש עצמו בהשמטה שבסופו העיר בזה וביאר דעתו דבניכר לא מהני ביטול אבל בנתרסק לכ"ע הוי רק מדרבנן ואין להחמיר אלא בשלשה. וע"ע בברכ"י לא"ה סי' ט' דין ז' באורך בכ"ז. וא"כ בנידן דידן שנתרסקו ונחתכו דק דק גם לפי דברי העכו"ם אין להחזיק יותר. ועוד דהפה שאסר הוא הפה שהתיר דאף שנמצא א' הרי אין להחזיק ריעותא יותר לולא דברי העכו"ם ועי' בט"ז סוסי מ"ח. אבל מ"ש רוי"מ דהעכו"ם אינו נאמן כלל לאחר שיצא מידו

1. מיירי באחד שבישל פירות שדרךן להתליע ומצא תולעים אחר הבישול מתיר המחבר התבשיל בתנאי דלא נמצאו אלא א' או ב' תולעים דוודאי יש סי' נגד האיסור ואין מחזיקין ריעותא לומר שיש בו עוד תולעים, אבל מצא ג' או ד' הכל אסור ומסביר הטו"ז שם דכיון שנמצא שם כ"כ החזק תבשיל זה שיש שם יותר, ע"כ. מזה ראוי דבחד לא איתרע החזקה אבל מגי ויותר "החזקה לאיסור".